

Minder winterhard sortiment – voor wie eens iets anders wil proberen

Het klimaat verandert, het sortiment mag dus mee veranderen

Dat klimaatverandering effect heeft op de planten die we toepassen, is van lieverlee wel duidelijk. Er zijn voorbeelden genoeg van planten die 20 jaar geleden niet buiten konden worden geplant en die nu wel in tuinen worden toegepast. De mogelijkheden en het sortiment verschuiven dus. Maar er zijn nog steeds planten die minder winterhard zijn en niet worden toegepast uit angst voor bevroering in de eerste de beste winter. Deze angst is niet altijd gegrond.

Auteur: Ronald Houtman

Winterhardheid is een complex begrip. Of een plant winterhard is, hangt niet alleen af van een minimumtemperatuur, maar ook van het (lokale) klimaat, de grondsoort, de vochttoestand van bodem en lucht en natuurlijk de standplaats. Het klimaat verandert continu, maar dit gaat zo langzaam dat we er in het dagelijks leven niets van merken. In de (verre) geschiedenis hebben we zowel warme als koude periodes gekend. De laatste decennia is er een duidelijke tendens naar opwarming. Dat is niet iets van de laatste jaren, alleen de effecten dringen steeds meer tot ons door.

Planten als *Choisya ternata*, *Fatsia japonica* en *Viburnum tinus* konden in de jaren 70 en 80 niet buiten worden geplant zonder groot risico dat ze in de eerstvolgende winter zouden bevriezen. Nu vinden we deze planten eigenlijk heel normaal in onze tuinen en plantsoenen en behoren ze bijna tot het standaardsortiment. Dat geldt zeker voor *Viburnum tinus*.

Dit 'verzachtende' klimaat houdt dus in dat er in het toepasbaar sortiment een verschuiving plaatsvindt naar planten die vroeger als niet winterhard werden beschouwd. Vervolgens

Ronald Houtman

zijn er planten die – laten we zeggen – 30 jaar geleden als nog net iets minder winterhard werden beschouwd dan de hier genoemde voorbeelden, maar nu de eer hebben om als twijfelachtig winterhard te boek te staan. We zouden deze planten het 'halfzachte' of 'Engelse sortiment' kunnen noemen. In veel gevallen is er trouwens weinig Engels aan, buiten het feit dat de planten vaak in Engelse tuinen te zien zijn.

Engeland

Engelse tuinen zijn nog steeds het Mekka voor veel tuinliefhebbers. Zowel qua aanleg als sortiment hebben we in Nederland sterk de neiging naar onze burens aan de andere kant van de Noordzee te kijken. Niet geheel terecht, want het niveau van tuinarchitecten en -ontwerpers in Nederland doet tegenwoordig niet meer onder voor het Engelse. Maar dit terzijde. Wat de Engelsen wel voor hebben op Nederland, is het klimaat. Het Engelse klimaat is net iets

milder dan het Nederlandse. Hierdoor kunnen verschillende planten in Engeland wel gedijen, terwijl ze het in Nederland veel moeilijker hebben. Deze planten worden hier gemakshalve met de term 'Engels sortiment' aangeduid. Uiteraard is er geen sprake van een vastomlijnd sortiment en is de keuze ervan mede afhankelijk van de locatie in Nederland (of België). Maar er kan wel een aantal planten worden genoemd die typisch tot het Engelse sortiment behoren. Nogmaals, dit is een vrij willekeurig sortiment, gekozen op basis van mogelijkheden voor toepassing in (een groter gedeelte van) Nederland en een beetje persoonlijke voorkeur. Gemakshalve staan de planten op alfabet.

Arbutus unedo

Dat *Arbutus* familie is van *Erica* en *Rhododendron*, is op het eerste gezicht niet direct duidelijk. Pas als de bloemen van dichtbij worden bekeken, valt de gelijkenis op met de bloemen van bijvoorbeeld *Pieris* of *Vaccinium*. Het geslacht *Arbutus* bevat zowel bomen als forse struiken. Zowel het geslacht als geheel als *A. unedo* wordt in het Nederlands aardbeienboom genoemd. Dit slaat op de vruchten, die eigenlijk meer op lychees lijken dan op aardbeien. De vruchten zijn trouwens ook eetbaar; ze zijn vrij wrang en kunnen worden verwerkt tot gelei, jam of likeur.

Arbutus unedo komt van nature voor in het Middellandse Zeegebied en in het zuidwesten van Ierland. Vanuit een struikvorm kan de plant uitgroeien tot een kleine boom van meer dan 7 m hoog, met een ronde kroon. De wintergroene bladeren zijn eirond tot omgekeerd eirond, donkergroen en voelen wat leerachtig aan. De bloemen verschijnen in het najaar in afhangende pluimen. De afzonderlijke bloemen zijn urnvormig en crèmekleurig tot roze-achtig. Er zijn verschillende cultivars op de markt. 'Quercifolia' wijkt af van de soort doordat de bladeren gelobd zijn. 'Rubra' is de aan te bevelen keuze. De bloemen zijn rozerood van kleur en duidelijk mooier dan bij de soort. De aardbeienboom verdraagt zeewind, maar houdt niet van koude, drogende noorden- of oostenwind. De struik groeit het beste op een neutrale tot zure zand- of veengrond, op een enigszins beschutte plaats in de halfschaduw. Tegenwoordig kan de boom Nederlandse winters vrijwel probleemloos doorstaan.

Argyrocystis battandieri

Vanuit een iets zuidelijker verspreidingsgebied dan *Arbutus unedo*, namelijk Marokko en het

Arbutus unedo 'Rubra'

Atlasgebergte, komt *Argyrocystis battandieri*. Deze heester was vroeger bekend als *Cytisus battandieri*, maar wijkt dermate af van de andere *Cytisus*-soorten dat deze in een apart geslacht werd geplaatst. Het is een vrij losse, breed opgaand groeiende grote struik die onder gunstige omstandigheden ruim 4 m hoog wordt. De takken van deze bladverliezende struik zijn relatief lang en slap. *Cytisus battandieri* leent zich dan ook uitstekend om als leiplant tegen een muur te worden toegepast. De bladeren zijn drietallig en mooi zilvergrijs behaard. Omstreeks begin juli verschijnen de bloemen in dichte trossen van meer dan 10 cm lang. Ze zijn diepgeel en geuren zeer aangenaam, enigszins ananas-achtig. Vanwege de wat slappe takken is het aan te

bevelen *A. battandieri* tegen een muur of pergola te planten, waartegen de struik geleid kan worden. De plant verdraagt wel wind, maar geen zeewind. Het is een typische warmteminmer die op een plaats in de volle zon moet staan. De grondsoort is niet van belang, maar de grond moet goed gedraineerd zijn en niet te lang nat blijven.

Brachyglottis 'Sunshine'

Ook dit is een plant waarvan de naam vrij recent is gewijzigd. *Brachyglottis* is nog steeds bekend onder de oude naam: *Senecio*. 'Sunshine' is een hybride van onbekende ouders, maar werd in het verleden onder andere gekweekt en verkocht als *Senecio greyi* en *S. laxifolia*. Het is een vrij lage en brede

Argyrocytisus battandieri

Corokia virgata 'Sunsplash'

wintergroene struik die circa 1 m hoog wordt en veel breder. De bladeren zijn eirond tot omgekeerd eirond en dof groengrijs van kleur met een lichtere rand. De onderkant van het blad is grijswit, wat een leuk effect geeft als de bladeren door de wind worden bewogen. De bloemen, die vanaf half juni tot eind augustus verschijnen, zijn heldergeel en lijken het meest op gele margrietten. Het contrast met het grijze blad is schitterend.

Door de lage groeiwijze kan 'Sunshine' goed in plantvakken of borders worden toegepast, hoewel geel natuurlijk niet de gemakkelijkste combinatie van kleur is. 'Sunshine' kan veel zon verdragen en een plek in de volle zon is dan ook aan te bevelen. Ook droogte wordt vrij goed verdragen. Als de plant op te vochtige en te voedzame grond staat, zal deze sterker groeien, met langere, slappere twijgen. Dat komt de plantvorm uiteraard niet ten goede.

'Sunshine' zal op iedere grondsoort groeien, mits goed doorlatend. Om de winter zonder al te veel schaduw te komen, moet de plant worden beschermd tegen drogende noorden- en oostenwind. Als er geen sneeuwdek is, maar wel langdurige vorst, moet de plant worden afgedekt; anders zal het blad behoorlijk kunnen beschadigen.

Corokia

We blijven nog even in de geelbloeiende heesters; alle leden van het Nieuw-Zeelandse geslacht *Corokia* zijn wintergroen en bloeien geel. Er zijn maar weinig soorten, waarvan de twee bekendste, *Corokia buddlejoides* en *C. cotoneaster*, eigenlijk de enige twee zijn die worden gekweekt. Ook de natuurlijke hybride tussen deze soorten, *C. xvirgata*, is aan te bevelen. *Corokia buddlejoides* is een breed opgaand groeiende heester die onder ideale omstandigheden zo'n 2 m hoog kan worden. De bladeren zijn tot ruim 10 cm lang en circa 1,5 cm breed en doen enigszins aan *Buddleja*-bladeren denken. Ze zijn glanzend donkergroen. In mei en juni verschijnen pluimen met circa 1 cm grote, heldergele, stervormige bloemetjes.

Corokia cotoneaster ziet er heel anders uit. Ook deze heester kan zo'n 2 m hoog worden, maar het is een zeer dicht vertakte plant met min of meer zigzag-twijgen en kleine, ronde tot omgekeerd eironde blaadjes van hooguit 2 cm grootte. De bloemen openen in mei en juni en staan alleen of in kleine bundeltjes in de bladoksels. De bloei is niet overdadig, maar de vele gele stervormige bloemetjes die verspreid in de plant zitten geven wel een mooi effect. De natuurlijke hybride tussen deze twee soorten, *Corokia xvirgata*, is ook uiterlijk intermediair tussen de soorten. Het is een dichtvertakte struik die groter kan groeien dan beide ouders. De twijgen zijn minder zigzag dan bij *C. cotoneaster*. De bladeren zijn langwerpiger tot smal omgekeerd eirond, groter dan bij *C. cotoneaster* en kleiner dan bij *C. buddlejoides*. De bloemen, die ook in mei en juni openen, zijn – hoe kan het ook anders – stervormig en geel. Ze staan in bundeltjes van meestal drie bloemen bij elkaar in de bladoksels aan het eind van de twijgen bijeen. In tegenstelling tot *C. buddlejoides* (donkerrood tot zwart) en *C. cotoneaster* (rood), zijn de besvormige vruchten van *C. xvirgata* oranje. Twee uitzonderingen zijn 'Red Wonder' en 'Yellow Wonder', rijkbloeiende cultivars die veel rode of gele vruchten kunnen produceren. Er zijn verschillende cultivars van *C. xvirgata*, die

van elkaar verschillen door de bladkleuren. Zo zijn er cultivars met bruin- tot bronskleurig blad ('Bronze King', 'Bronze Lady', 'Frosted Chocolate'), soms met meer roze tinten, zoals bij 'Pink Delight'. Een bontbladige cultivar is 'Sunsplash' en enkele nieuwere cultivars hebben sprankelend geel blad, bijvoorbeeld 'Banana Royal'. *Corokia* groeien het best op goed doorlatende grond met een licht zure tot neutrale pH. Het zijn leuke solitaire struiken die op een beschutte plaats in de halfschaduw het best zullen gedijen.

Fremontodendron

De laatste geelbloeiende plant is een iets bekendere. Hoewel meestal simpelweg *Fremontodendron californicum* genoemd, worden er feitelijk ook enkele hybriden gekweekt: 'California Glory' en 'Pacific Sunset'. Het zijn allemaal opgaand groeiende struiken die uiteindelijk uitgroeien tot kleine bomen met een open, ovale kroon. De handvormig gelobde bladeren zijn donkergroen. Ze zijn, net als bijvoorbeeld *Viburnum rhytidophyllum*, bezet met stervormige haren, die kunnen irriteren in ogen en luchtwegen als er tussen de planten wordt gewerkt. Deze beharing komt trouwens niet zomaar los, dus aanplanten en ervan genieten is geen probleem.

De bloemen kunnen ruim 6 cm groot worden en bestaan uit vijf diepgele bloembladeren. Vrijwel gedurende het gehele seizoen, van mei tot in september, openen de bloemen. Plant *Fremontodendron* op zeer goed doorlatende leem- of zandgrond. Veengrond kan ook, maar vooral 's winters mag de plant niet te vochtig staan. De plant moet beschermd staan, is niet erg (zee)windbestendig en groeit het best in de volle zon. Gebruik *Fremontodendron* als solitair tegen een zuid- of zuidwestmuur van een gebouw.

Gomphostigma virgatum

Het is op zijn minst opvallend dat een heester uit Zuid-Afrika bij ons winterhard is. *Gomphostigma* komt voor in het hoger gelegen oosten van Zuid-Afrika en groeit daar in rotsachtige gebieden langs beken en rivieren. Het is een bossig groeiende struik die enkele meters hoog kan worden. De bladeren zijn smal lancetvormig en zowel de bladeren als de twijgen zijn zacht groengrijs van kleur, wat de plant niet alleen als bloemheester, maar ook als blad- en textuurplant aantrekkelijk maakt. Vanaf begin juli verschijnen de losse trossen met witte bloe-

Fremontodendron 'California Glory'

men. De bloei duurt voort tot in september. Zoals te verwachten van een Zuid-Afrikaanse plant, is *Gomphostigma virgatum* een echte warmteminner. Een plek in de volle zon op een voldoende vochtige bodem is dan ook aan te bevelen, hoewel de plant tijdelijke droogte goed kan weerstaan. Het groengrijze blad en de

witte bloemen maken combineren met andere (vaste) planten gemakkelijk. Naar Nederlandse maatstaven is de winterhardheid ruim voldoende tot goed.

Olearia

Een geslacht van heesters die voornamelijk in

Australië en Nieuw-Zeeland voorkomen. Ze zijn het best te omschrijven als houtige asters. Niet voor niets wordt *Olearia* in het Engels *tree daisy* genoemd. De Australische soorten zijn onvoldoende winterhard in ons klimaat, maar verschillende Nieuw-Zeelandse soorten zijn het proberen waard.

De meest winterharde, *Olearia odorata*, is helaas ook de minst aantrekkelijke. Het is een bossige, dicht vertakte struik met donkerbruine ronde twijgen en kleine lepelvormige blaadjes, die bij vorst afvallen. De kleine groenig gele bloemen hebben geen kleurige bloemblaadjes (lintbloemen bij *Asteraceae*) en hebben als enige (sier) waarde dat ze zoet geuren. De plant is prima winterhard, maar wel een beetje saai.

De forsere *O. virgata* vormt een grote struik tot – in milde klimaten – kleine boom. De oude bast is bruin en gegroefd. De grijsgroene bladeren zijn lancetvormig. In Europa zijn de cultivar 'Dartonii' en de variëteit *lineata* het meest verspreid. 'Dartonii' is iets grover en var. *lineata* heeft juist een iets fijnere textuur dan de 'gewone' *O. virgata*. De bloei is onopvallend en het zijn vooral blad- en textuurplanten. Eveneens grijsgroen blad, maar beduidend groter en breder (het blad dus), heeft *O. 'Waikariensis'*. Deze hybride vormt een bescheiden struikje tot circa 1 m hoog en 1,5 m breed, dat in de vroege zomer overdekt kan zijn met kleine witte asterachtige bloemetjes. De bekendste *Olearia*, *O. haastii*, lijkt wat op een miniatuurversie van *O. 'Waikariensis'*. De bladeren zijn echter wat groener en de plant bloeit iets minder rijk met kleinere bloemetjes. Naast *O. odorata* en *O. nummulariifolia* is *O. haastii* de meest winterharde soort. *O. nummulariifolia* is een zeer gedrongen struikje met kleine ronde blaadjes. De bloei is niet erg opvallend en omdat de plant een bijna bonzai-achtige groei heeft, is deze geschikt voor toepassing in rotstuinen.

De laatste soort die hier wordt genoemd, is *O. solandri*. Met de kleine blaadjes lijkt *O. solandri* meer op een uit de kluiten gewassen heideplant. Het loof is aantrekkelijk groengeel en kleurt 's winters meer bronsgeel. De bloei is onopvallend, maar de lichtbruine zaadpluisjes kunnen nog lang na de bloei in de plant blijven hangen.

Met name de Nieuw-Zeelandse *Olearia* zijn voor liefhebbers de moeite van het proberen waard.

Het is een zeer veelzijdig geslacht, waarvan de soorten vaak sterk afwijkende bladvormen en -kleuren hebben. Behalve *O. odorata* zullen alle hier genoemde *Olearia* tijdens een periode van matige tot strenge vorst (diep) terugvriezen.

De plant verdraagt wel wind, maar geen zeewind

Ribes

Het geslacht *Ribes* is niet het eerste waaraan wordt gedacht als het om 'Engels sortiment' gaat. Bekende en zeer winterharde soorten als *Ribes nigrum*, *R. rubrum*, *R. sanguineum* en *R. uva-crispa* en hun cultivars worden op grote schaal gekweekt en toegepast. Toch worden twee soorten hier genoemd: *Ribes laurifolium* en *R. speciosum*. Eerstgenoemde is een laag- en breedgroeiende wintergroene heester met vrij groot, dof middengroen blad dat ovaal van vorm is. Al vroeg in het jaar, meestal rond maart, openen de lichtgroene tot geelgroene bloemen in dichte trossen. Er zijn mannelijke en vrouwelijke planten. De mannelijke bloemen zijn ruim 1 cm groot en de trossen zijn tot 5 cm lang. Vrouwelijke bloemen zijn maximaal 1 cm groot en de bloemtrossen circa 2,5 cm lang. Het zijn liefhebbersplanten, die van dichtbij bekeken

overigens erg mooi zijn. Hoe anders is dat bij *Ribes speciosum*, die rond-uit spectaculair is als hij in bloei staat. *R. speciosum* is een bescheiden heestertje met slappe, sterk bedoornde twijgen. De kleine blaadjes zijn drie- tot vijflobbig en glanzend donkergroen. In het voorjaar verschijnen de bundeltjes met hangende rode bloemen. Uit een smalle rode kroon steken de meeldraden ver naar buiten. Met enige fantasie lijken deze op *Fuchsia*. Het beste kan *R. speciosum* tegen een muur worden geleid. De wat zwakke twijgen worden dan door binden ondersteund en de hangende bloemen komen veel beter tot hun recht. Beide *Ribes*-soorten houden van voldoende vochtige, voedzame grond en een plaats in de halfschaduw. *R. speciosum* kan het beste tegen een muur op het westen worden geleid.

Schefflera

Nog zo'n vreemde naam in dit rijtje. Bij *Schefflera* wordt meestal aan de bekende vingerplant gedacht, de kamerplant met de handvormig gedeelde bladeren. Een overeenkomst met de tuinvarianten is dat de bladeren daarvan eveneens handvormig gedeeld zijn. Er zijn verschillende soorten, die geen van alle op grote schaal worden gekweekt. De groeiwijze van deze wintergroene heesters is het best te vergelijken met *Fatsia*: dikke takken waaraan aan de uiteinden bundels met bladeren staan. De bladeren vormen een paraplu-achtige kroon, wat de planten een tropische uitstraling geeft.

De meest algemene soort is *S. taiwaniana*, met donkergroen blad, dat iets grijsgroen uitloopt. Het zijn van origine planten van open bossen, dus plant ze niet in de volle zon, maar ook niet in de diepe schaduw. Ze houden van voedzame, vrij vochtige, maar goed gedraineerde grond. Iedere zure tot neutrale bodem zal voldoende. De winterhardheid is verrassend goed.

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!

Olearia 'Waikarāensis'

Vallea stipularis

Ribes laurifolium